

NATIONALE SPORHERDENKING

4 MEI 2016

Olympisch Stadion

Comité Nationale Sportherdenking 4 mei:

Jan-Coen Hellendoorn	Voorzitter Comité
Julius Egan	Hoofd Sportraad Amsterdam
Simone Freling	Directeur Ajax Foundation
Hans Lubberding	Directeur Olympisch Stadion Amsterdam
Jurryt van de Vooren	Sporthistoricus

COLOFON

© 2016 Stichting Exploitatie Olympisch Stadion Amsterdam

Tekst: Jurryt van de Vooren

Fotografie: Nationaal Archief volgens de CC licensering, Wikipedia

De redactie heeft zich ingespannen alle rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Als er rechthebbenden niet zijn benaderd, dan kunnen zij contact opnemen met info@olympischstadion.nl

Productie: Kim Tyrakis–Abdoelhafiezkhani, Nienke Erkelens

Vormgeving: Marjolein Ruiter Grafisch Ontwerp & Media

De Nationale Sportherdenking 2016 wordt mede mogelijk gemaakt door de steun van Gemeente Amsterdam, Bestuurscommissie Zuid, NOC*NSF, Ajax Foundation, 4–5 mei Comité en het Olympisch Stadion.

Programma

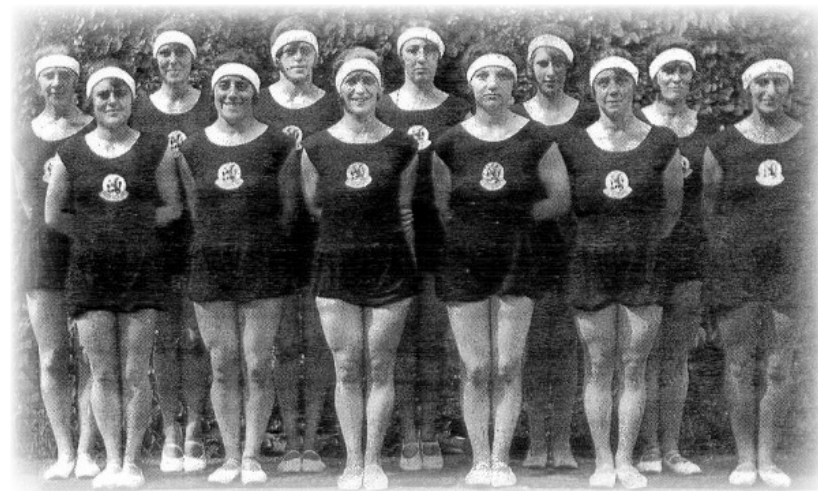
4 mei 2016

- 10.30 uur** Ontvangst in 1928 Olympic Room (Olympisch Stadion 2).
-
- 11.00 uur** Inhoudelijk programma over turnen in de Tweede Wereldoorlog. Dit programma staat onder leiding van journalist Frits Barend en sporthistoricus Jurryt van de Vooren.
-
- 12.30 uur** Aanvang ceremoniële herdenking bij het beeld van Prometheus op het plein voor het Olympisch Stadion.
- Sprekers: o.a. Camiel Eurlings, Nederlands lid van het Internationaal Olympisch Comité.
-
- 13.00 uur** Voetbalclinic voor en met oorlogsvluchtelingen in Amsterdam, o.l.v. de Ajax Foundation.
-

“Wat mogen wij toch intens dankbaar zijn dat wij iedere dag in vrijheid mogen beslissen welke vrijheid wij tegemoet willen rijden.”

Eric van der Burg, Amsterdamse wethouder van sport
4 mei 2015

De Nederlandse vrouwenploeg won goud bij het Olympische turntoernooi van 1928, gehouden in het Olympisch Stadion. Vijf leden van deze ploeg werden in 1943 vermoord, samen met de coach – allemaal omdat ze Joods waren. In 2010 werden bij de voormalige woonhuizen van deze mensen gedenksteden gelegd, in Amsterdam en Utrecht.

Eerbetoon voor Olympische turnploeg van 1928

De Stolpersteine zijn gedenksteden, die worden geplaatst bij de huizen van mensen die tijdens de Tweede Wereldoorlog zijn afgevoerd en vermoord. De letterlijke vertaling uit het Duits is *struikelstenen*.

De Duitse kunstenaar **Gunter Demnig** legt deze objecten, waarop de namen staan van de slachtoffers, hun geboortedatum, de dag waarop ze zijn vermoord en de plek waar dat is gebeurd.

Zes jaar geleden gebeurde dat dus ook voor de leden van de Olympische turnploeg van 1928. Het betreft de volgende sporters:

- **Estella Blits - Agsteribbe** (1909 – 1943), samen met haar man en twee kinderen vermoord in Auschwitz
- **Anna Dresden - Polak** (1906 – 1943), samen met haar man en dochter vermoord in Sobibor
- **Helena Kloot - Nordheim** (1904 – 1943), samen met haar man en dochter vermoord in Sobibor
- **Judikje Themans - Simons** (1904 – 1943), samen met haar twee kinderen vermoord in Sobibor
- **Gerrit Kleerekoper, coach** (1897 – 1943), samen met zijn vrouw en twee kinderen vermoord in Sobibor.

van 1928

Kunstenaar Gunter Demnig plaatst Stolpersteine.

De initiatiefnemers hiervoor waren het Olympisch Stadion, de Liberaal Joodse Gemeente Utrecht, het Comité Sportherdenking 4 mei Olympisch Stadion, de Nederlandse Vereniging van Olympische Deelnemers, uitgeverij L.J. Veen en Ad van Liempt, hoofdredacteur van de tv-serie *De Oorlog*. ■

Duitse turnkampioen gewond bij inval in Nederland

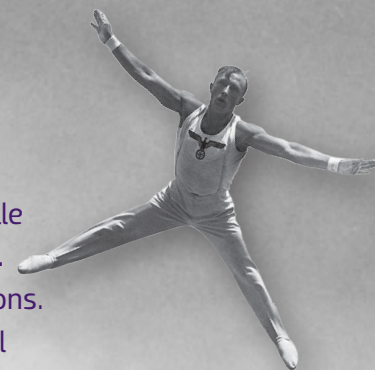
Alfred Schwarzmann tijdens de Olympische Spelen van 1936.

Turnen is oorlog. Nadat de Duitse militair Alfred Schwarzmann vier Olympische medailles had gewonnen bij het Olympische turnen van 1936, werd hij bevorderd van Unteroffizier tot Oberleutnant. Hij werd bij een legersportschool aangesteld als sportinstructeur, waar hij parachutisten met behulp van turnoefeningen leerde hoe ze tijdens de landingen moesten doorrollen om de enkels en knieën te ontzien. Zijn ervaringen als sporter bleken van grote waarde voor de oorlogsmachine.

De Olympiër werd tijdens de inval in Nederland ook zelf ingezet als parachutist, maar raakte al snel gewond. Hij verbleef ongeveer een maand in een ziekenhuis in Dordrecht, waar hij zweefde op de rand van de dood.

gewond

Alfred Schwarzmann was één van de meest succesvolle sporters van de Olympische Spelen van 1936 in Berlijn. Deze Duitse turner won drie keer goud en één keer brons. Vier jaar later raakte Schwarzmann gewond bij de inval in Nederland.

Toch kreeg hij drie militaire onderscheidingen, waaronder het uiterst zeldzame Ridderkruis, inclusief originele handtekening van Adolf Hitler. Dat was wel opmerkelijk, want volgens militair-historicus Allert Goossens had hij in de strijd geen bijdrage geleverd: 'Hij was niet opgevallen tussen onderofficieren en manschappen die wél voor hun krijgsinzet waren gezien onder collegae, maar niet in de eer van Schwarzmann deelden.'

De status als Olympisch kampioen zal hierbij meer een rol hebben gespeeld dan de gevechtshandelingen in mei 1940.

Schwarzmann eindigde de oorlog als Brits krijgsgevangene. In 1952 was hij wederom op de Spelen en won toen zilver. In 2000 werd hij uitgeroepen tot de beste Duitse turner van de 20^e eeuw. In 2013 werden zijn militaire onderscheidingen uit mei 1940 op een veiling verkocht. ■

Het turnmonument bij Jeugdtheater 'De Krakeling'

Waar nu Jeugdtheater De Krakeling zit, was ooit het Turngebouw in Amsterdam – ook tijdens de oorlogsjaren. Het is vlak bij het Leidseplein, op de hoek van de Marnixstraat en de Nieuwe Passeerdersstraat. De geschiedenis hiervan gaat helemaal terug tot 1885, toen een comité van stedelijke notabelen besloot tot de bouw hiervan.

De bekende filantroop **A.C. Wertheim** hoorde bij de notabelen, net als wethouder **Warner Willem van Lennep**. Niet dat een man als Wertheim van gymnastiek hield, want die bezigheid kende hij eigenlijk alleen maar uit boeken. Het ging hem echter vooral om de maatschappelijke waarde van lichaamsbeweging, een inzicht dat ruim 130 jaar geleden langzaam terrein won onder progressieve en liberale geesten.

Zo kon eind 1887 in ieder geval het **Turngebouw** worden geopend, een plechtigheid waarvan het belang werd getoond door de aanwezigheid van de burgemeester, twee wethouders, enkele gemeenteraadsleden en nog wat professoren en doctoren.

'Het Turngebouw werd beschouwd als eene groote aanwinst voor de gymnastiek hier te lande in 't algemeen en voor Amsterdam in 't bijzonder,' zo oordeelde het Algemeen Handelsblad in zijn verslag.

De turnsport is daar nu verleden tijd, want sinds 1978 huist in dit gebouw Jeugdtheater De Krakeling. Het verleden is echter niet compleet onzichtbaar, onder meer door een herdenkingsplaquette met de tekst 'Aan onze gevallen makkers 1940 – 1945'. Het is een herinnering aan de grote offers van de Nederlandse turnsport tijdens de Tweede Wereldoorlog, mede omdat veel Joden deze sport beoefenden. Henk Dannenburg heeft het gemaakt, zoals hij ook oorlogsmonumenten maakte op het Mosveld in Amsterdam-Noord en de reliëfs voor 36 omgekomen personeelsleden van de PTT.

De onthulling was op 3 mei 1952, waarvan Erik Brouwer een beschrijving maakte in zijn boek *Spartacus*. In de toespraken werd gesproken over de honderden turners, die niet waren teruggekeerd uit de concentratiekampen. De tientallen aanwezigen marcheerden daarna met de Nederlandse vlag langs het turnmonument.

In 2009 werd dit monument geadopteerd door de Brede School De Kinkerbuurt om er elk jaar bloemen en brieven te plaatsen – óók in 2016. ■

Ajax dankt clublied aan vluchteling

Ajax heeft zijn clublied *De Ajax Marsch* mede te danken aan een vluchteling. De tekst werd in 1918 geschreven door Dirk Knegt; de melodie door Emile Painparé uit België. Hij woonde toen al vier jaar noodgedwongen in Amsterdam vanwege de oorlog in zijn thuisland.

De *Ajax Mars* is het officiële clublied van de Amsterdamse club. Het is nu bijna honderd jaar oud, want op 15 februari 1918 stond er een oproep in het Clubnieuws der Amsterdamsche Football Club Ajax: 'De redactie zint reeds lang op het plan een clublied te lanceeren. Het zoeken is echter naar een geniaal musicus, die zoo beminnelijk wil zijn de muziek te schrijven. Wie?'

EEN VRIENDELIJKE BEMIDDELING

Het was niet toevallig dat de club net in die tijd behoefte had aan een eigen gezang, 'om uiting te geven aan de vreugde des harten'. Ajax deed het uitstekend in de competitie en dat wilde Dirk Knegt, één van de twee hoofdredacteurs van het clubblad, extra glans geven met een eigen hymne. Precies twee maanden later had het clubblad goed nieuws: 'Onze oproep is niet zonder gevolg gebleven. Door de vriendelijke bemiddeling van den Heer P. Gijsselijck, abonné van ons blad, werden wij in contact gebracht met den heer Emile Painparé uit Brussel.'

De heren kenden elkaar via de redactie van het Algemeen Handelsblad op de Nieuwezijds Voorburgwal. Painparé werkte in dat gebouw voor *l'Écho Belge*, een Franstalige krant voor Belgische vluchtelingen met nieuws uit hun moederland, dat door Duitsland was bezet. Ook Painparé was vluchteling en woonde sinds 1914 in Amsterdam.

ÇA VA...

Al voor zijn gedwongen vertrek was Painparé een bekend musicus. Alhoewel hij zelf geen band met Ajax had, toonde hij zich bereid de melodie te componeren van het clublied. De tekst kreeg hij van Knegt, die de woorden zelf had geschreven. 'We zien Painparé nog zitten,' blikte Knegt in 1946 terug. 'Met onzen tekst in de linkerhand, terwijl hij zijn rechterhand gaten in de lucht sloeg, neuriënd, zoo'n beetje gekkig, piassend, half lezend, half gesticulerend... Ça va... Ça va... In orde, komt voor elkaar! Over drie dagen terugkomen...'

De Marsch was zo precies op tijd klaar, want enkele dagen later won Ajax de afdelingstitel na een zege op Sparta. Zo klonk tijdens het feest op 31 maart 1918 voor de eerste keer de inmiddels bekende openingszin: 'Een juichtoon da'vre langs de velden.' Het kon nog vaak worden gezongen dat jaar, want de Amsterdammers wonnen daarna voor de eerste keer in hun bestaan de landstitel.

Na de oorlog keerde de Belgische vluchteling eindelijk weer naar huis. Eén ding liet hij achter: de melodie van het clublied, dat Ajax bijna honderd jaar later nog steeds gebruikt. ■

Dirk Knegt, 1918 (26 jaar)

Dirk Knegt, 1946 (57 jaar)

Olympisch Stadion

Bezoekadres:
Olympisch Stadion 2
1076 DE Amsterdam
www.olympischstadion.nl